

AZ ÚJ MÉDIASZABÁLYOZÁS

A KONTEXTUS: AZ ÁLLAM SZABÁLYOZÓ SZEREPÉNEK ÚJRAGONDOLÁSA

A 2010. évi CIV. törvény a sajtószabadságról és a médiatartalmak alapvető szabályairól (Smtv.), továbbá a 2010. évi CLXXXV. törvény a médiaszolgáltatásokról és a tömegkommunikációról (Mttv.) olyan új mércéket állított fel a magyarországi média szabályozásában, amelyeket elfogadásukat követően azonnal heves bírálatokkal illettek. A nemzetközivé terebélyesedett támadások ellenére a törvényekben az Európai Bizottság csupán néhány ponton indítványozott technikai jellegű módosítást, ami plasztikusan és a kritikusok számára felettébb hűsbavágó módon tette világossá, hogy a médiaszabályozás új keretei és az azt ambicionáló filozófia korántsem szigetelték el Magyarországot az uralkodó európai jogelvektől és értékrendtől. Sőt, ha a dolgok mélyére nézünk, látszik, hogy bizonyos értelemben a magyar modell nem is tett mást, mint reflektált az utóbbi években a gazdasági és társadalmi krízisek hatására létrejött európai politikai gondolkodásban és a kormányzati cselekvés mintázataiban beálló paradigmatisztikus változásokra.

A 2008-ban kirobbant globális gazdasági válság a nyugati világ jelentős részét megrengette, az újjáépítés pedig nemcsak ökonómiai, szociális, hanem ideológiai értelemben is új

alpok lefektetését kívánta meg. A társadalomszervezésben, a pénzügyi rendszerek menedzselésében, a szakpolitikai döntések meghozatalában a döntéshozók – a piacok, az állam és a társadalom közötti megfelelő egyensúlyok megtalálása érdekében – a korábbi, tisztán szabadpiaci fogódzkodók helyett a neokeynesies felfogást kezdték magukévá tenni.

A fordulat a *policy* típusú gondolkodás minden területén éreztette hatását. Az amerikai Federal Reserve eszközvásárlásba fogott, az USA államcentrikus egészségügyi reformba kezdett, az Európai Unió nagy hatalmai eurómilliárdokat pumpáltak a piac önszerveződésében és kiegyensúlyozásában központi szerepűnek hitt mamutvállalatok és bankok állami támogatására. A gazdasági stabilitás alapjaként a liberalizációt, a magánosítást és a deregulációt megjelölő washingtoni konszenzus szellemi örökségének jövőbeni érvényesíthetőségét illetően mind több kétely látott napvilágot, szép lassan pedig már maga az IMF is kezdett elhatárolódni azoktól az elvektől, amelyeket évtizedeken keresztül közgazdasági dogmaként fogalmazott meg a fejlődő államok számára (Stiglitz 2011, 16).

A regulatív mechanizmusok feltámasztásának és az állam fokozottabb szerepvállalásának az elkerülhetetlenségét a szabadpiaci előnyök hangoztatásában korábban kulcsszerepet játszó gazdasági és politikai szereplők egész sora ismerte el. Soros György a PEN Nemzetközi

Írószövegség New York-i rendezvényén például arról beszélt, hogy a válság nemcsak a nemzetközi pénzügyi rendszer összeomlását hozta, „az is kiderült, hogy hibás az önkorrigáló piac uralkodó dominanciája”.¹ A változások talán még ennél is beszédesebb momentumra volt, amikor a régi princípiumok besülésével a korábban politikáját hayeki és friedmani alapokra építő Gyurcsány Ferenc a patrióta államról kezdett értekezni. A volt miniszterelnök a válság előtt megjelentetett számvetésében az öngondoskodás, az egyéni teljesítmény és a takarékos, szolgáltató állam folyamatos napirendre emelésével még a piaci automatizmusok társadalomszervező képessége mellett érvelt (Gyurcsány 2008, 1–2). Egy évvel később viszont már arról beszélt, hogy a „piac és az állam közötti gazdasági felelősségmegosztás a válság hatására az állam irányába tolódik majd el, az elmúlt évek piacorientált világából egy új, kiegyensúlyozottabb rendet teremtve”.² Bár a baloldal politikai értelemben csak később, 2010 tavaszán szenvedett vereséget a parlamenti választásokon, az idézett mondatokkal Gyurcsány Ferenc a rendszerváltást fémjelző és a szociálliberális gazdaságpolitikát mindvégig meghatározó reform-közgazdasági gondolkodásmód bukását tulajdonképpen már 2009 elején bejelentette.

A régi mércék új helyzetben történő alkalmazhatósága a XXI. század első évtizedének végén tehát a politikai magatartás hazai és nemzetközi színterén egyaránt megkérdőjeleződött. Ezzel együtt azt is látni kell, hogy a nyugati civilizáció – szimbolikus és földrajzi értelemben is perifériáján Magyarországgal – *nem veszítette el azt a hitét, hogy a progresszió záloga a piacgazdaság hatékony működése. A nyugati világ nem vált piacellenessé, mind-*

*össze kiléptette az államot „éjjeliőr” szerepéből, amelynek kötelezettségei mellé jogokat is rendelt arra vonatkozóan, hogy a piac ellenőrzéséből a saját részét kivegye. A bajba jutott piac konszolidációját jelentős részben közpénzből finanszírozó német, francia vagy brit kormányzati politika új szabályokat teremtett a magán- és a közérdek közötti egyensúly államilag összehangolt megtalálásában, egyúttal növelte befolyását a társadalmi-kulturális reprodukció felügyeletének különböző területein.*³

A 2010-ben elfogadott médiaszabályozás éppen ennek az újonnan keletkező, nyugati civilizációs elvárásnak a fényében nyerte el végső formáját. A nemzetközi trendek figyelembevételével a médiatörvény⁴ – az etatizmus és a *laissez faire* szélsőségeinek elkerülése érdekében – egy *középutas* megoldással állt elő. Ennek a középutasságnak a lényege, hogy a szabályozás újraértelmezte a magán- és közérdek egymáshoz való viszonyát. Ott, ahol erre szükség mutatkozott, teret engedett a piacnak, új lehetőségeket biztosított számára, ott, ahol kellett, pluszkötelezettségeket rótt rá. A lehetőségek és a kötelezettségek új rendszere tehát egyszerre tette megengedőbbé és szigorúbbá a médiatörvényt (persze a bírálókat csak ez utóbbi taglalására szorították). A szabályozás szigorú lett, amennyiben felszámolta a korábbi, működésképtelen, gyenge médiahatóságot, egyszerűsítette, központosította, átláthatóvá tette a szabályozással kapcsolatos hatósági

3 Egyesek szerint a szabályok újszerűsége abban állt, hogy a nyugati államok korábbi burkolt szerepvállalása nyílttá és transzparenssé vált. Például Benjamin Barber szerint a szabadpiaci elvek járhatóságát hirdető államok valójában maguk mindig éppen csak addig mentek el ezen elvek gyakorlatba ültetésében, ameddig az saját gazdasági érdekeiket nem sértette (Barber 1994, 36–37).

4 A médiaszabályozást meghatározó új jogszabályokra a közbeszédben megszokottá vált formula miatt többször csak „médiatörvényként” utalok.

1 MTI, 2009. május 4.

2 Gyurcsány Ferenc felszólalása, Bamosz–Demosz-konferencia, 2009. február 12.

eljárásokat, átalakította, célirányosabbá tette a szankciók szisztémáját. Szigorúbb lett, mert kibővítette az ellenőrzés hatókörét, növelte a felügyelet erejét, ha elbocsátások árán is, de megkezdte a közmédia hatékonyságának javítását. Ezzel párhuzamosan azonban új lehetőségeket is megnyitott a piac szereplői számára. Az önszabályozás kialakításának szándéka, a közösségi média állami támogatásának növelése, a korszerű reklámszabályok életre hívása vagy a piacikoncentráció-ellenes rendelkezések és a szankciók bizonyos körének ésszerűsítése mutatja, hogy a szabályozás nemcsak szigorúbb, de megengedőbb is lett.

A következőkben néhány konkrét példán keresztül mutatom be a médiaszabályozás új mércéit. A mércéket, amik az állami szerepvállalás növelésében, a magán- és a közérdek közötti határok újrarajzolásában, a közjó megteremtésének szándékában, illetve a piac, az állam és a társadalom közötti új egyensúly létrehozásában öltenek testet.

ÚJ MÉRCÉK, ÚJ KÖTELEZETTSÉGEK

A kiváltságok szűrésének új mércéje: a sajtó ellenőrzése

A médiaszabályozás történelmi hagyományai versenypiaci szempontból a magyar médiarendszer sajátosan torz, előjogok és kiváltságok tarkította szerkezetének kialakulását eredményezték. Olyan helyzetet, amelyben a sajtóra merőben más szabályok vonatkoztak, mint a médiarendszer más tagjaira. Arra a kérdésre, hogy a sajtó miért mentesül bizonyos kötelezettségek alól, mind ez idáig a válasz nagyjából az volt, hogy a demokrácia játékszabályai szerint a sajtó szabadságot kell élvezzen, az államtól mindenkor függetlennek kell maradnia.

A magyarázat tehát inkább volt „önmagától értetődő”, abszolutista és ideológiai fogantatású, mint szakmai, technológiai, piaci vagy más egzakt érvekkel alátámasztott. A korábbi mérce alapján, amíg az általánosan védendő alapértékeket sértő tartalom mondjuk a televízióban jogsértésnek számított, addig egy napilap hasábjain már a szabad sajtó függetlenségének ünnepeit megnyilvánulásaként volt értékelendő. Az új kormányzati mérce a sajtószabadság elismerése mellett, a társadalmi igazságosság és piaci *fair play* érdekében, a privilégiumok egy részének eltörlése mellett foglalt állást. (Mint ahogyan tette egyébként a kordedvezményes nyugdíj, az extra végkielégítések vagy a betegállományba vételre valójában nem szoruló táppénzigénylők stb. esetében.)

Az új mérce alapvető szellemiségét, a kritikusok nagy megdöbbenésére, a szigorú európai bizottsági állásfoglalás sem vonta kétségbe, téves volt tehát a szabályozás kritikusanak, Majtényi Lászlónak azon következtetése, hogy „...amennyiben az európai uniós csatlakozás idején a most január elsejével életbe lépett törvény hatályban lett volna, nem biztos, hogy Magyarország tagjává válhatott volna az Európai Uniónak.” (Majtényi 2011, 7.) Kiderült, hogy az európai értékrendtől nem áll annyira messze az elképzelés, miszerint a sajtó, ha részt vállal a demokratikus nyilvánosság működtetésében, akkor nem terjeszkedhet túl a társadalmi felelősségvállalás azt meghatározó, mindenkire érvényes, formális keretein sem. Az Európai Unió szerint sem volt kétségbe vonható annak a helyzetnek a módosítása, hogy a digitális és nyomtatott sajtót nem érintik az olyan általánosan elfogadott alapértékek védelmének egy-séges kötelmei, mint az emberi jogok vagy az alkotmányos rend tiszteletben tartása, a gyűlöletbeszéd tilalma vagy a kiskorúak védelme. Mert hiszen az új szabályozás pusztán ebből a közérdekvédelmi aspektusból szabott új korlátokat a sajtó számára, a futótűzként közbe-

széd tárgyává érett politikai cenzúráról szóló híreszteléssel ellentétben, az a sajtótól sosem kívánt meg tartalmi kiegyensúlyozottságot. Az 1986-os sajtótörvény egyébként szintén előírt bizonyos tartalmi kötelezettségeket a sajtó számára, ezek azonban a kritikusok szándékos feledésének vagy a körülmények nem ismeretének homályába merültek. Az új mércét, ami a törvény hatósugarának sajtóra történő kiterjesztését jelentette, többen az alapján kérdőjelezték meg, hogy az sérti a véleménynyilvánítás szabadságát, tudomást sem véve arról, hogy az Alkotmánybíróság Magyarország demokratikus berendezkedésének elmúlt húsz évét végigkísérő egyik legfontosabb határozata szerint [37/1992. (IV. 10.)] a véleménynyilvánítás egyrészt állampolgári alapjog, másrészt a demokratikus közvélemény kialakulására és fenntartására vonatkozóan *állami kötelezettség* is.

Az internetes véleménynyilvánítás szabadságának eleve elrendeltetett sérthetlensége, a világhálóval kapcsolatos szabályozási elképzelések minden körülmények közötti antideмократikus volta, a nyugati világ ez irányú, kurrens politikai magatartását nézve a szabadelvű valóságképzés mitologikus részének tekinthető. Ugyanis az internet demokratikus nyilvánosságra gyakorolt, aligha megkérdőjelezhető serkentő szerepének elismerése mellett is látni kell, hogy a fejlett jogállamokban egyre határozottabb szabályozási szándék mutatkozik a webes tartalmak közérdekű ellenőrzésére. Olyan korlátozásról van szó, amely a magyar médiatörvényben foglaltakhoz hasonlóan a társadalmi konszenzus alapján fundamentálisnak gondolt értékek és a közérdek védelmében – ha komoly megkötésekkel is, de – hozzá merészel nyúlni az internet szabadságához. Itt vannak például az online sajtóra is kiterjesztett, kiskorúak védelméről szóló tartalmi megkötések. Nehezen érthető, hogy miért antidemokratikus az elképzelés, miszerint

egy online újságnak ugyanazon elvek alapján kell védenie a kiskorúakat, mint egy televízióé.

Miközben a médiatörvényt többen között annak internetre vonatkozó rendelkezései miatt itthon és Európában egyaránt támadták, Ed Vaizey kulturális és médiaügyi miniszter nevében David Cameron kabinete visszafogottabb reakciók közepette folytatta harcát azért, hogy az Egyesült Királyság kiskorú internetezői szülői igény esetén egyáltalán ne juthassanak hozzá internetszolgáltatójukon keresztül pornográf tartalmakhoz. Ugyanebben az időszakban, 2011. február 7-én a francia parlament elfogadta az úgynevezett Loppsi törvényt, aminek 4. cikkelye alapján az állami felügyelet bírói jóváhagyás nélkül adhat utasítást pornográf internetoldalak blokkolására. A gyermekek korai pszichoszexuális fejlődésének zavartalansága okán az internet centrális felügyeleti hatály alá helyezése olyan országokban lett kurrens társadalom- és médiapolitikai kérdés, mint az Egyesült Államok, Japán vagy Ausztrália. Ebből kiindulva az internet bármilyen korlátozását ma Magyarországon „anakronisztikusnak” (Majtényi–Polyák 2011) tartani (a prioritizálás, az illegális webtartalmak elleni nemzetközi küzdelem, a szerzői jogok és szabadalmak védelmében hozott szabályozások és a kiszélesedő *network management* technikák világában) ma messzemenőig nem releváns.

A többségi érdekvédelem új mércéje: a gyűlöletbeszéd kérdése

Szintén a köz érdekeit szem előtt tartva törtélandzsát a médiatörvény a gyűlöletbeszéd fokozottabb tilalma (Smtv. 17. §) mellett, és szállt síkra az alapvető emberi jogok, az emberi méltóság (14., 16. §), a közérkölc [4. § (3) bekezdés] védelmének, valamint az alkotmányos

rend (16. §) tiszteletben tartásának garantálhatóságáért. A jogszabály azonban ezen a téren is új személettel állt elő. A szabályozás korábban általában a kisebbség jogait védte erélyesen, és nem deklarálta a többségi, ha úgy tetszik, a szélesebb értelemben vett társadalmi, közösségi érdekvédelem normatív imperativusát. Ennek oka, hogy a szabadelvű doktrína a kisebbségek érdekeit valamiféleképpen mindig a többségével hozta kontrasztba. Bayer Judit a médiatörvényről annak vitája során például kijelentette: „...a »többség« elleni gyűlöletkeltés vagy kirekesztés tilalma nyilvánvalóan csak a kisebbséggel szemben használható fel.” (Bayer 2011, 14.) Ez az állítás pusztán személyes meggyőződést, és nem a médiatörvény szellemiségét tükrözi. A médiaszabályozás új mércéje alapján a kisebbségeket, a jogegyenlőség alapján, ugyanazon kötelezettségek terhelik és jogok védik, mint a társadalom többségi tagjait, hiszen a képviselői demokráciának még a szabadelvű felfogás szerint is az a célja, hogy a népfelség elvéből kiindulva a többségi érdekeket juttassa érvényre.

Történelmi adósságok rendezése: a nyilvántartásba vétel új mércéje

A médiatörvényt élesen kritizálták amiatt is, hogy nyilvántartási kötelezettséget írt elő a médiaszolgáltatók számára (Smtv. 5. §, Mttv. 41–42., 45–47. §). A nyilvántartásba vétel új mércéjét egyesek a politikai elnyomás sötétebb időszakában fennálló státútumok újraelhasználásaként értékelték, holott az éppen a diktatúra időszakában fogant 1986-os sajtótörvény 2010. év végéig érvényben lévő rendelkezésének felülírására vállalkozott. A meghaladott 1986-os jogszabály (büntetesként) törölhette a lapjegyzékből az adott sajtóterméket, az új médiatörvény viszont a sajtószabadság védelme érdekében megfosztotta

a hatóságot a mérlegelés ezen lehetőségétől. Az új médiatörvény más formában azért írta elő mégis a médiaszolgáltatók regisztrációját, mert a közigazgatásban megszokott eljárás szerint a szakhatóságoknak minden normálisan működő demokráciában tudniuk kell arról, hogy pontosan kik tartoznak felügyeletük alá. Az olasz, lengyel, francia, szlovén vagy portugál példához hasonló elvek alapján elrendelt nyilvántartásba vétel közérdekű kötelezettség, hiszen az abból készített közhiteles adatbázis szakmai elemzésekre, piaci kutatásokra és egyéni állampolgári kérésre – annak publikussága és ingyenessége folytán – szabadon felhasználható.

A médiafogyasztók védelmének új mércéi: a biztosi státusz és a panaszkezelés

A média- és hírközlési biztos státuszának létrehozására irányuló szabályozási elemek (Mttv. 139–143. §) szintén egy új típusú kötelezettséget teremtenek a piac szereplői számára, amelynek célja azonban nem a piac megbénítása (Bayer 2011, 13), hanem a fogyasztók védelme volt. A tisztséget a döntéshozók azért hívták életre, hogy a piac, az állam és a társadalom közötti közérdekű egyensúlyteremtés fontosságát szem előtt tartva garancia teremdjön a három szféra között koordináció meglétére. A biztosi státusz problémamegoldó fórumként jött létre a fogyasztók médiarendszerrel kapcsolatos meglátásainak, panaszainak befogadására és feldolgozására, funkciója egyáltalán nem az állami megfélemlítés eszköztárának gazdagítása lett. A biztos köztisztviselői jogosultsága büntetések kiosztására nem terjed ki, nem jár el hatóságként, a törvény által meghatározott mozgásterét nem lépheti át, ezért inkább mediátori szerepet tölt be a tájékoztatás és tájékozódás demokratikus

folyamataiban érdekelt felek között, létét ezért az Európai Bizottság sem kifogásolta, következésképpen erős túlzás azt állítani, hogy az „a szólásszabadság korlátozásának talán leginkább aggodalomra adó eszköze” (uo.).

A fogyasztói panaszok kezelésének kérdésében új kötelezettségé vált az is, hogy a közönség bármelyik tagja tehet panaszt az adott médiaszolgáltatóra, ha az ott közölteket sérelmesnek tartja. Korábban csak az emelhetett szót a médiában látottak, hallottak ellen, aki maga is sérelmet szenvedett, vagyis személyesen is érintetté vált a bepanaszolt műsorszám által – azaz a korábbi törvény alapvetően nem a köz-, hanem a magánérdek szempontjából igyekezett orvosolni a problémát.

Szervezeti integráció: a közmédia működtetésének új mércéi

Kétségtelen, hogy a médiatörvény szervezeti és funkcionális értelemben erősen centralizálta a közmédiarendszert, ezzel a közszolgálati médiaszolgáltatókra és az ott dolgozóakra egyaránt új kötelezettséget rótt. A törvény célja egy olyan rendszer kialakítása volt, amely az európai reorganizációs törekvések mintájára felszámolja a pazarló gazdálkodást a közmédiában, és a hatékonyabb működés, a nézettség-növelés érdekében megkezdi a szolgáltatók integrációját. A szlovák parlament például a magyar médiaszabályozás hatálybalépése előtt egy hónappal fogadta el a szlovák közszolgálati televízió (STV) és rádió (SRo) összevonásáról szóló törvényt, de az utóbbi időben a BBC is további lépéseket tett a 2010 tavaszán induló központosítási és ésszerűsítési folyamatok lezárása érdekében. A törvény nemzetstratégiai érdekként kezelte, hogy az új közszolgálati médiarendszer tagjai között korábban tapasztalt rivalizálás, programgyártási átfedések megszűnjenek. Az új mérce szerint a vezérigazga-

tók „együttműködésre ítéltettek”, a műsorra-csokba került redundáns tartalmak kiszűrése könnyebbé vált. Az apparátus és az eszközállomány összehangolása, a közös műholdhasználat, az értékesítés egy közszolgálati *sales house-ba* szervezése stb. pedig a hathatósabb piaci jelenlétnek ágyaztak meg. Kétségtelen, hogy a hatékonyságjavítás nehéz döntésekkel, számos egyéni érdeksérellemmel jár, hiszen a közmédiában dolgozók száma közel 3500, ami több évtizedes, megoldásra váró gondja az intézményrendszernek. A médiaszabályozásnak azonban a közpénzek elköltésének hatékonyságát kell szem előtt tartania. Ha adott színvonalú médiaszolgáltatást alacsonyabb költségráfordítással is biztosítani lehet, akkor ennek az állapotnak az elérését a szabályozásnak kötelessége megpróbálnia elérni.

ÚJ MÉRCÉK, ÚJ LEHETŐSÉGEK

Új mérce a médiaszakma eszközrendszerének védelmében

A már említett módon a médiatörvény nemcsak kötelezettségeket, de több területen új lehetőségeket biztosított a médiapiac számára. Az új mérce szerint a piac akkor működhet jól, és a tájékoztatás környezetének demokratikus volta is abban az esetben stabilizálódhat, ha a médiaszakmában dolgozók és az általuk használt eszközrendszer védelem alatt állnak.

Ennek az eszközrendszernek az újságírók információforrásai is elengedhetetlen részét képezik. A korábbi, 1986-os sajtótörvény, a kritikusok által súlykolt elképzeléssel szemben, nem védte megfelelően az újságírók informátorait. A 2010 végéig hatályos sajtótörvény általános érvénnyel elvileg megtagadhatóvá tette ugyan az információforrás kiletét, ám a büntetőeljárás jog csak abban az esetben

tette lehetővé a tanúvallomás megtagadását, ha valakit foglalkozásánál fogva titoktartásra köteleztek [Be. 82. §. (1) bekezdés c) pont]. Az újságíró nem volt ilyen személy, így nem tartozott a törvény által védett munkavállalók körébe. Ezt az elmaradást pótolta az új szabályozás azzal, hogy rendezte a helyzetet, és általános jogosultságot adott az információátadók kilétének titokban tartására (Smtv. 6. §). A szabályozás ellenlábasaival ezzel szemben azt állították, hogy az újságíró köteles lett kiadni információforrását, s ezzel az új törvény támadást intézett a sajtószabadság ellen. A kritikusok különösen aggályosnak tartották, hogy a szabályozás az információforrások érinthetlenségének garantálását csak megszorításokkal tette elképzelhetővé, mivel a védelem nem terjedt ki a „minősített adatot illetéktelenül átadó” személyre, illetve azokra az indokolt esetekre, amikor a tanúmeghallgatás a „nemzetbiztonság vagy közrend védelme, bűncselekmények elkövetésének felderítésére, megelőzésére vonatkozik”. A törvény új mérceje szerint tehát az egyéni érdek továbbra is védendő, de semmiképpen nem a közérdek kárára. Az ezt a filozófiát kifogásoló álláspontok széttartó természetét jól jellemezte, hogy miközben a „közrend védelme” és a „bűncselekmények felderítése, megelőzése” kategóriákat a kritikusok a médiatörvényben mestersegesen tágra nyitottak (gumikategóriának), ennél fogva a szabályozást magát indokolatlanul durvának és beavatkozóknak vélték, 2011 áprilisában, a Véderő gyöngyöspatai ténykedése kapcsán már a kisebbségek védelmében tett kormányzati lépések határozatlansága és a civil egyesületek mögé bújt bűnözők elfogásában mutatott politikai és szabályozásbeli tehetetlenség miatt emeltek szót.⁵ Amit tehát a médiaszabályozás esetében az állam túlter-

jeszkedésének gondoltak, azt egy rendészeti, kisebbségvédelmi szabályozási kérdésben már inkább hiányolták.

Új mérce a szakmai mozgástér és a munkavállalói autonómia kérdésében

A szabályozás egy másik területen is a közérdek védelmében lépett. A jogalkotók feladatuknak érezték azt is, hogy ne csak az államtól, hanem szükség esetén a presszionális veszélyét szintén magában hordozó magánszférától, vagyis a tulajdonosoktól (és a támogatóktól) is megvédjék az újságírót (Smtv. 7. §). Azzal, hogy a törvény kimondta: a szerkesztőket és az újságírókat nem érheti joghátrány csak azért, mert a szakmai szabadságukat csorbító tulajdonosi utasítást nem hajtották végre, új referenciapontot jelölt ki a sajtószabadság védelmében. A régi mérce szerint amíg az állam a rossz, potenciálisan elnyomó politikai hatalom történelmileg igazolt játéktere, addig a piac jó, minden esetben és automatikusan a *fair play* szabályainak megfelelően jár el. A törvény nem a piac ellen készült, de ebben a tekintetben megszűnt naivnak lenni. A jogszabály a már említett közéletűságra törekedett: általános védelmet garantált a sajtó szabadságát és az újságíró függetlenségét sértő közvetlen piaci nyomással szemben, de továbbra sem korlátozta a piacot abban, hogy az által működtetett médiafelületek alapvető jellegét és irányultságát maga szabja meg.

Szintén a közérdek érvényesülését tartotta szem előtt az új szabályozás azon passzusa, amely az oknyomozó újságírást mint a közhatalom transzparenciájának megteremtését célzó tevékenységet vette védelmébe. Miközben a törvényről széles körben azt terjesztették, hogy

5 Az egyéni jogok kifogásolt, ilyen irányú média-szabályozáson keresztül korlátozását egyébként ko-

moly médiapolitikai és -elméleti alapelvek igazolják: McQuail 2010, 76 vagy Puppis 2010, 106.

azt az aktuális kormányzati hatalom bebetonozását megnehezítő újságírók megfélemlítésének szándékával írták, magából a törvény betűjéből valami teljesen más tükröződött. Világosan kiderült belőle, hogy a jogalkotók szándéka éppen a politikai hatalom informális ellensúlyaként létrejött médianyilvánosság megerősítése volt. Az Smtv. 8. §-a kimondta, hogy az újságíró nem vonható felelősségre olyan jogsértésért, amelyet közérdekű információ megszerzésével összefüggésben követett el, a törvény tehát az egyéni politikai érdeket a társadalmi érdek mögé sorolta, a maga eszközeivel a politikai korrupció, a kiskapuk világa és a visszaélések rendszerével szemben nyitott frontot.

A törvény a „nyilatkozat visszavonásának” lehetőségeiről és körülményeiről szóló új szabályozási elemek megjelenítésén keresztül is a közhatalom kontrolljának kiszélesítését lőtte be célként. Az Smtv. 15. §-a a magán- és a közérdek közötti egyensúly megteremtésében játszik szerepet, amikor megvédi attól a szerkesztőségeket, hogy a rendelkezésükre álló nyilatkozatot gyakorlatilag bármikor és bármilyen mondvacsinált indokkal visszavonják. A törvény új mércéje szerint a médiaszolgáltató köteles megmutatni a közlésre szánt nyilatkozatot annak, akitől az származik, de a megszólaló csak abban az esetben vonhatja azt vissza, ha az általa közölteket a szerkesztőségben számára sérelmes módon megváltoztatták. Az új szabály még ennél is továbbment a sajtó szabadságának garantálásában, amikor lefektette, hogy a köz minél szélesebb körű tájékoztatása érdekében a közszereplők, politikusok, hivatalos személyek számára, illetve a társadalom, az európai és hazai közélet jelentős eseményeinek vonatkozásában még akkor sem lehetséges a nyilatkozat visszatartása, ha azzal a médiaszolgáltató visszaélt.

A társszabályozás rendszerének megteremtési szándéka (Mttv. 190–202. §) talán a mé-

diaszabályozás egyik leginkább kézzelfogható bizonyítéka arra nézve, hogy a törvényalkotók célja nem a sajtószabadság kiszélesítésére ható folyamatok minden eszközzel történő megakadályozása volt. A társszabályozás olyan, eddig nem alkalmazott eljárási módszer (új mérce), amely azzal, hogy felhatalmazást ad az egyébként felügyeleti hatáskörbe sorolt ügyek egy részének szakmai önszabályozó szervezetek általi intézésére, kitágítja a médianyilvánosság szereplői és a hatóság közötti együttműködés kereteit, ennél fogva, a kritikusok álláspontjával ellenkező módon, növeli a piaci aktorok mozgásterét és mentesíti őket az állami ellenőrzés állítólagos mindenhatósága alól.

Az elvárások és szankciók rendszerének ésszerűsítése mint új mérce

A kiegyensúlyozottság európai jogrendben és magyar joggyakorlatban egyaránt megtalálható kritériumait a *sajtópiac* és a lekérhető szolgáltatásokat nyújtó vállalkozások kivételével a tájékoztatást végző lineáris médiaszolgáltatóknak továbbra is be kell tartaniuk. Ám ez utóbbi szereplők számára a szabályozás több szempontból is könnyítést hozott. Az új mérce szerint a törvény nem kötelezheti a médiaszolgáltatót arra, hogy a kiegyensúlyozottság megsértéséből adódó jogkövetkezményként felfüggeszesse műsorszolgáltatását (elsötétített képernyők), de a szolgáltatás jogosultságának visszavonását sem rendelheti el a hivatal, kizárólag arra utasíthatja az adott rádiót vagy televíziót, hogy a jogsértés megállapításáról szóló közleményt hozza nyilvánosságra, vagy biztosítson felületet az elhallgatott álláspont közzétételéhez. Tovább növeli a hírforrások mozgásterét a változás, miszerint a médiaszolgáltatóknak nem feltétlenül egy műsorszámon belül kell kiegyensúlyozottnak lenniük, hiszen bebizonyosodott, hogy ennek elérése bizonyos

közéleti műfajok esetében rendkívül nehéz. Például nehezen lehet egy reggeli beszélgetős hírműsor egy adott pillanatban több szempontú, ha a szerkesztés általános elvei szerint egy adott témában egyszerre egy vendéget kérnek fel álláspontja kifejtésére. Ennek fényében az új médiatörvény bizonyos esetekben lehetőséget teremt arra, hogy a kiegyensúlyozottság a műsorsorozat vagy az adott műsorfolyam egészében érvényesüljön.

A médiatörvény megváltoztatta a média-koncentráció szabályait is, a piaci környezet változó szabályozási igényeit figyelembe véve rugalmasabb lett annak kezelésében, hogy az egyes médiacégek meddig növelhetik piaci jelenlétüket. Az 1996-ban elfogadott törvény többek között azért vált korszerűtlenné, mert merev számszaki kereszt tulajdonlasi kizárási szabályokhoz kötötte a piac bővülésének lehetőségeit. Ezzel a régi jogszabály akkor is automatikusan beavatkozott a piaci folyamatokba, ha ténylegesen nem jött létre tájékoztatási monopólium, vagyis, ha a sokszínű tájékoztatás elve nem is sérült. Az új médiatörvény (Mttv. 67–71. §) felismerte ezt a problémát és megengedőbbé vált, csak abban az esetben parancsolt megálljt egy médiavállalkozásnak, ha az összefonódás mértéke – egzakt piacelemzési módszerekkel bizonyítható módon, az évi átlagos közönségarány maximumát alapul véve – a sokszínűség kritériumát valóban sérti. Ez tehát egyértelműen piacbarát előrelépés, aminek a piaci szereplők örültek is.

A médiapiac lehetőségeinek előmozdításában pozitív szerepet betöltő szabályozási konstrukciók sorát további példákkal lehetne bővíteni. A médiapiaci egyensúlyteremtéshez, a piaci szereplőket érintő bánásmód méltányosabbá tételéhez a nagy kereskedelmi médiaszolgáltatók körében eszközölt kötelezettségvállalási és szankcionálási tehermentel-csökkenések, a piacra lépés korlátainak általános mérvű oldása, a reklámszabályozás

(termékelhelyezés, osztott képernyős reklám, virtuális hirdetés), illetve a műsorterjesztés korszerűsítése egyaránt és együttesen járulnak hozzá.

A SZABÁLYOZÁSRÓL SZÓLÓ VITA: AZ ÚJ ÉS A RÉGI MÉRCÉK ÜTKÖZÉSE

A szakmainak álcázott ideológiai vitáról és a médiaháborús logikáról

Az egyensúlyteremtés és a közérdekvédelem szándékával életre hívott szabályozás a rendszerváltás óta nem látott, nemzetközivé dagadt vitát váltott ki. A médiatörvény hatálybalépését követő első munkanapon, 2011. január 3-án a *Népszabadság* címlapja 22 nyelven adta hírül, hogy „Magyarországon megszűnt a sajtószabadság”. A lap rögtön meg is indokolta kemény és szokatlan eljárását, amikor „A mi valóságunk” címmel ellátott szerkesztőségi állásfoglalásában közölte: „Meggyőződésünk, hogy a médiatörvény minden hangzatos jelszava ellenére valójában a Fidesz–KDNP vezette kormány autoriter törekvéseit szolgálja, azzal, hogy megteremti a lehetőségét a velük ellentétes véleményen állók megbabolázásának, megbüntetésének, végső soron akár tönkretételüknek.” (*Népszabadság* 2011, 3.)

A *Népszabadság* cikke nem az egyetlen, a médiatörvényről markáns véleményt tükröző írás, de a címadást figyelembe véve szimbolikus értelemben mégis talán a legfontosabb. „A mi valóságunk” kifejezés kitűnően érzékelteti, hogy a médiatörvény vitája valójában nem a szabályozás szakmai kérdéseiről szolt, az sokkal inkább tűnt a különböző világképek, régi és új mércék ütközési frontvonalának, így olvasatom szerint a médiatörvényt is alapvetően ideológiai kiindulópontokból bírálták.

Az ideológiai természetű vita valójában az intellektuális akaratképzés és valóságértelmezés szabadelvű pozícióiról, fenntarthatóságuk jövőbeni esélyeiről szolt. A szabályozás körüli személyeskedés, a szokatlan indulatok, az értelmezésbeli különbségek és félelmek megjelenése arra utal, hogy az új médiaszabályozás kritikája a klasszikus értelemben vett médiaháborús diskurzus tudatos felélesztéseként vagy reflexszerű feléledéseként is értelmezhető. Arra, hogy a médiatörvény vitája miért nevezhető ideológiainak, és az miért nem szakmai, hozok néhány példát.

A médiaháború diszkurzív rekonstruálása

A médiatörvény vitájának elemzése során kiderül, hogy a bírálatok hatóköre és megnyilvánulási formái (például tüntetés, nemzetközi visszhang), a megszólalók üzenetei és felületei számos hasonlóságot mutatnak a médiaháborús időszak(ok)ban tapasztaltakkal. A média egy része maga is mindent elkövetett azért, hogy a szembenállás logikáját restaurálja és azt a lehető leghosszabb ideig életben tartsa. „Szedi az áldozatait a médiaháború” – adta hírül például a HVG az MTI berlini tudósítójának hazarendelésére reagálva három hónappal azután, hogy a médiaszabályozás hatályaba lépett.⁶ A bírálatok új médiatörvényvel kapcsolatos végkicsengése és a korábbi médiaháborús korszakok diszkurzív irányultsága (diktatúraépítés, jogállamiság lebontása, intolerancia, radikalizálódás) is nagyban megfeleltethetők egymásnak. „Mindenképpen le kell vonnunk a következtetést, hogy az év végén a parlamentáris demokrácia szenvedett vereséget [...] nem sikerült egy a demokrácia működését biztosító alapvető törvényt meg-

alkotni...(ez) a társadalom destabilizáló, antidemokratikus csoportjainak kedvez” – szolt az idézet a médiaháború első korszakából (Gijsbers 1993, 180). „Nagy különbség van aközött, hogy [a Fidesz] a saját politikai és ideológiai táborához közel állókat segíti-e ahhoz, hogy versenyképesebbek legyenek, vagy az ellenérdekű tábor tönkretétele révén igyekszik-e egyensúlyt teremteni, vagy a közszolgálati szféra semleges pozícióját próbálja-e meg kormányzati orientációjává változtatni. Félidő elteltével megállapítható, hogy a kormány mind a három úttal kísérletezett” – olvashatjuk a *Mozgó Világ*ban az első Orbán-kormány médiapolitikájáról szolt jellemzést (Kéri 2000, 5–6). A két idézet akkor sem csengett volna idegenül, ha 2010–2011-ben hangzott volna el. A kirekesztettség víziója a szakmai kritikát megfogalmazók érvei között megbújva mind a médiaháború korábbi szakaszában, mind az új médiatörvény kapcsán felfedezhető volt. „Az autokratikus hatalom persze természeténél fogva irtózik a nyilvánosságtól. Így volt ez az elmúlt négy évtized Magyarországon is. Ennek a mindenféle ellenvéleménnyel szemben megnyilvánult intoleranciának sajátosan szocialista képződményeként alakult ki a »másként gondolkodás« bélyege. Most, hogy a rendszer – nem kis részben a korábban megbélyegzetteknek köszönhetően – megváltozott, mintha az új rezsím ismét felélesztené a már-már elfeledettnek hitt régi módszereket” – elemzte az MDF médiához való hozzáállását közel húsz éve Halmai Gábor (1992, 195). „Ezt a szemléletet táplálja a kormányzat akkor is, amikor kétharmados többségére hivatkozva a másként gondolkodókat ellenségként, hazaárulóként bélyegzi meg” – fogalmazta meg aggályait hasonló félelmektől vezérelve napjainkban a Fidesz–KDNP-ről Bayer Judit a médiatörvény szakmai szemüvegen keresztül áttekintése során (Bayer 2011, 15).

6 HVG, 2011. március 5., 15.

Az idézett mondatok egy olyan, a rendszerváltás óta fennálló ideológiai konstrukciót jeleznek, amely ma is létezik, és amely alapvetően két egyszerű szabályszerűséggel írható le. Az első szabály: az állam és a kormányzati hatalom eredendően, természeténél fogva a demokratikus nyilvánosság intézményrendszerére tör, ami ezt megakadályozhatja, az a politikai érdekvényesítés szándékától minden tekintetben független, semleges, szakértő ellenzéki ség. A második szabály: ha nem a jobboldal van kormányon, az első szabály érvényét veszíti.

Régi meggyőződések új technológiai köntösben

A demokratikus tiltakozások magyarországi történetében alig akadt példa arra – ha akad egyáltalán –, hogy egy társadalmi tiltakozásokba torkolló és nemzetközi visszhangot kiváltó vita középpontjában nem egy közvetlen, konkrét társadalmi, gazdasági hatású kormányzati döntés, hanem egy sokkal elvontabb szabályozási kérdés álljon. A médiatörvénnyel kapcsolatban mindez mégis azért történhetett meg, mert a szabályozás ellen tiltakozók mobilizálását nem szakmai, hanem ideológiai alapon végezték el. A szakpolitikai, médiajogi kérdés jó érzékkel történő ideológiai problémává alakítása sikeresen számolta fel azt az akadályt, amit a tömegek jogértelmezési képességének általános hiánya és szakpolitikai viták iránti, általában vett érdektelensége jelentett az ügy napirendre emelése során. A szakmai és az ideológiai vita összemosásának egyik állomása az „1 millióan a magyar sajtószabadságért” civil mozgalom (Milla) megalapítása volt. A mozgalom többször szervezett sikeres demonstrációt a médiatörvény ellen, a Facebookon több mint 80 ezren csatlakoztak hozzá. A szerveződés azonban egy idő után

mind a szakmai érveléstől, mind a médiaszabályozás kérdésétől eltávolodott, 2011 májusában már a belügyi dolgozók kordedvezményes nyugdíjának megszüntetése, a budapesti közterek átnevezése, az új Alkotmány vagy a gyöngyöspatai romák megfélemlítése ellen emelt szót. Ezt a tagság jelentős része egyébként nehezményezte is. Az átpolitizálódás annak ellenére ment végbe, hogy a mozgalom egyik alapítója, Babarczy Eszter (!) a *Heti Válasznak* úgy nyilatkozott: „a Milla nem azért jött létre, hogy megbuktassa a kormányt, csupán azért, hogy kifejezze, vannak civilek, akik nem értenek egyet a médiatörvény bizonyos rendelkezéseivel, melynek 90 százalékával egyébként nincs gond” (Stumpf 2011).

Az elvi, elméleti kiindulópontok relativizálása

A médiatörvénnyel szembeni érvek szakmai alapvetéseinek némelyikét a kritikusok idővel relativizálták. Egyszer amellet érveltek, hogy a gyűlöletbeszéd elleni küzdelem médiatörvényen keresztüli támogatása jogi értelemben túlságosan tág kereteket ad a szankcionálásra, más esetben azt sérelmezték, hogy a kormány tehetetlen az olyan szélsőséges megnyilvánulások megfékezésében, mint amilyenek Gyöngyöspatán voltak tapasztalhatók. A médiatörvényt érintő támadások egy része arról szólt, hogy az a gyűlöletbeszéd tilalmát is magában hordozó kötelezettségeket kiterjeszti a sajtóra, ezzel felszámolja a sajtó szabadságát és sérthetlenségét, máskor aggályosnak titulálta, hogy a szabályozás képtelen fellépni az olyan gyűlölködő portálokkal szemben, mint például a *Kuruc.info*.

Az elméleti kiindulópontok szelektív használatára jó példa a „médiahatás” kérdésének relativizálása. A médiáról történő gondolkodás fősodorhoz tartozó képviselői az ezredfordulót

követően gyakorta helyezkedtek arra az álláspontra, hogy a média a fejlett médiapiac külső pluralitása folytán ma már nem gyakorol jelentős befolyást a társadalomra. Bajomi-Lázár Péter például számos írásában jutott arra a következtetésre, hogy a normatív médiahatáselméletek relevanciája a diverzifikálódó média világában nagymértékben csökkent. Szerinte csupán a társadalomcentrikus megközelítések, az úgynevezett frankfurti iskola képviselői ragaszkodtak ahhoz, hogy a mára meghaladott propagandamodellben vizsgálják a média hatásmechanizmusait, ezért azokat, akik a társadalmat a média befolyásolásától féltik, a kutató egy külön kasztba, a „médiapesszimisták” táborába sorolta (Bajomi-Lázár 2004 vagy 2006). A szakember a médiatörvény vitájában azonban már azok szellemi közösségéhez csatlakozott, akik szerint a kormányzat a médiarendszer átszabásával jelentősen képes befolyásolni a társadalmat, többek között például arról értekezett, hogy a politikai hatalom miként használja az általa „gyarmatosított médiát” propagandacéljainak eléréséhez (Bajomi-Lázár 2011). Bajomi tehát az új mércék megjelenését látva, a média világának korábban képviselt tudományos és módszertani kereteit elhagyva maga is médiapesszimistává vált.

A médiahatás törvényszerűségeinek értelmezése egyébként a szabályozás más részeinek kritikai megközelítéseinél is széttartó. Mint arról már volt szó, a kifogások egy része utalt arra, hogy törvény aggályos módon a sajtóra is kiterjeszti hatályát. Ezen bírálatok szerint ez a döntés piaci érvekkel aligha támasztható alá, mivel a jelentős befolyású televíziókkal és nagy kereskedelmi rádiókkal ellentétben a csökkenő példányszámmal küzdő sajtónak nincs tényleges befolyása a társadalom egészére, ezért a felügyelet alá vonás is felesleges. A kritika ugyanakkor arra is kitért, hogy a sajtó állami ellenőrzése sérti a demokratikus tájékozódás folyamatait. Az érvek irányultságukat tekintve

tehát ellentmondásokba torkolltak, hiszen míg az előbbi esetben kétségbe vonják a sajtó befolyásolási képességét, addig az utóbbi esetben már a sajtó befolyáspotenciálját, nyilvánosságteremtő erejét állítják a médiatörvénnyel szembeni argumentációk középpontjába.

Érzelmi reakciók, a tények figyelmen kívül hagyása

Miután a médiatörvényt az Országgyűlés elfogadta, több olyan médiahatósági eljárással kapcsolatos ügy került a figyelem középpontjába, amit az új szabályozás eredményeképpen a médiahatóság „túlkapaszkodásaként” állítottak be, és amelyekhez médiaszakmai, jogi érveket általában nem társítottak. Ezek közül a legemlékezetesebb talán az Ice-T-ügy volt. Ebben az ügyben a felügyelet egy a *Tilos Rádió*nak küldött levelében kifogásolta, hogy az adó az amerikai rapper és filmszínész, Ice-T obszcén számát nem megfelelő időszámban adta le. A rádió nyilvánosságra hozta a neki küldött levelet, ami a közbeszédben szinte azonnal a médiatörvény kárhózatott szellemiségének megnyilvánulásaként jelent meg. Az Ice-T-ügyről a szerzőz magyar hírforrások megdöbbenéssel számoltak be, de az ominózus eset olyan neves nemzetközi felületeken is feltűnt, mint a *BBC*, az *AFP*, a *MSNBC*, a *Wall Street Journal* vagy a *Guardian*. A *Tilos Rádió*t érintő döntés kapcsán a hazai és a nemzetközi híradások szinte egyike sem szólaltatta meg a Médiatanács illetékesét, pedig mint később kiderült, a hivatalnak volt álláspontja az ügyben.

Bár a Médiatanácsot a kritikusok egy része öntörvényű izléshatóságként tüntette fel, a *Tilos Rádió* elleni közigazgatási eljárást a hatóság nem hivatalból, hanem állampolgári bejelentésre indította. Az esetet 2010. szeptember 3-án kezdte vizsgálni, arra tehát az 1996-os, és nem az új médiatörvény szolgáltatott jogalapot,

vagyis a médiatörvény és az Ice-T-ügy összekötését érzelmi reakcióként értékelhetjük. Az eljárás megindítását indokoltta tevő, a kiskorúak védelmében életre hívott jogszabályi elemek 2002-ben, az ez irányú európai uniós jogharmonizáció következtében kerültek be a törvénybe, vagyis hasonló esetben elvben az Európai Unió bármely tagállamában megindíthatók volna az eljárást a *Tilos Rádió* ellen. Az intézkedést többen úgy állították be, mint ha a Médiatanács tulajdonképpen már meg is hozta volna elmarasztaló döntését, pedig a hatóság végül nem állapított meg jogsértést. A hatóság nem cenzori intézményként lépett fel, nem a zeneszám kulturális értékét vitatta, azt vizsgálta, hogy az adott műsorszámot nem megfelelő időszámban, illetve nem célzott figyelemztetést követően sugározták. Végül a felháborodás egy része azt sugallta, hogy példátlan dolog történt a magyar médiaszabályozás történetében, holott hasonló eljárást a szocialista kormányzás időszakában is lefolytatott az akkori ORTT.

Az individuális jogok és sérelmek középpontba helyezése

Végül az utolsó pontban a sajtószabadság olyan eltérő ideológiai megközelítéséről tesz említést, amely a médiatörvény vitájának egészét végigkíséri. A szabályozás régi mércéje, szabadelvű felfogása az individuális jogot részesíti előnyben, nem a közösség összefogásában, sokkal inkább az egyén autonómiájában hisz, ezért a személyes teljesítményt emeli piedesztálra. Ezt a megközelítést John Keane Magyarországra vonatkozóan már 1990-ben „ódivatúnak” nevezte (Keane 1999, 8). A médiatörvény új mércéje szerint az egyén érdeke háttérbe szorul a társadalmi igazságosság és a közérdek érvényesülésének javára. Koltay András és Lapsánszky András szerint a sajtó-

szabadság individuális felfogása értelemszerűen a médiában dolgozók és a médiatörvény által egyéb szempontból érintettnek mondható személyek oldaláról közelíti meg a szabályozás kérdését. A belülről kifelé tekintő aspektus alapján a sajtószabadság végcél, az egyéni véleménynyilvánítás kiteljesítésének lehetősége. Az új mércé szerint a sajtószabadság önmagában nem cél, hanem eszköz, ilyen értelemben pedig nem egyéni, hanem instrumentális jog, illetve lehetőség a közjó és a közérdek megteremtésére. Az új szabályozás szellemisége szerint a sajtószabadság ekképpen nem pusztán személyes jogosultságok összessége, az a média rendszerét intézményes értelemben illeti meg (Koltay–Lapsánszky 2011, 6).

Ebben a formában a köz érdeke elsődlegességet kell élvezzen a privát jogokkal és a személyes érdekekkel szemben. Ha elfogadjuk, hogy a „személyes jó” és a közjó közötti prioritások átrendeződése egyéni érdeksérelemmel jár, a médiatörvényt övező sajtóvisszhang és felháborodás is könnyebben megérthető. Világos, hogy a médiaértelmiség és a sajtó világának szereplői számára a szabályozás egzisztenciális kérdéssé vált, a médiában dolgozók egymással egyébként is szolidáris közössége pedig egyöntetűen lépett fel saját jogainak megőrzése mellett. Ebben a tekintetben a médiatörvények ellen tiltakozásul üres címlapot tervező szerkesztőségi dolgozók motivációi nem sokban tértek el például a szerzett jogikat féltő, kormány ellen tüntető rendvédelmi munkavállalóktól. Érthető módon a médiatörvényt bíráló médiamunkások egyéni jogikat féltették a számukra nem kézzelfogható intézményes jog tényérésétől. Ez a személyes érintettség magyarázza azt is, hogy a vízcsapokat nyitogató és füstpetárdázó rendvédelmi dolgozókhoz hasonlóan az újságírók miért adtak heves reakciókat a korábban idézett Ice-T-ügyben.

Az a tény azonban, hogy a médiatörvény kapcsán jól láthatóan eluralkodott az attól való a félelem, hogy a hatóság politikai alapon cenzúrázza majd a lapokat, arra enged következtetni, hogy a vitának, a valószínűsíthető egzisztenciális okok mellett, messzebbre mutató politikai szocializációs és ideológiai szálai is voltak. A médiatörvényt azok értelmezheték politikai célzatú támadásként, akik saját pozíciójukat is politikai természetűnek gondolták, akik már a klasszikus értelemben vett, rendszerváltás utáni médiaháború vitájában is hasonló diszkurzív lövészállásokat foglaltak el. Róluk a korábbi médiaháborúban aktív szerepet vállaló, ma a médiatörvényt határozottan bíráló Elek István a következőképpen ír: „A rendszerváltás előtti évtizedekben Magyarország írott és elektronikus sajtójában csaknem monopolhelyzetet élveztek a kommunista, szocialista értékrend különféle színárnyalatai. Bármit értsünk is rajta, ez az értékrend határozta meg a sajtómunkások gondolkodását. A mai magyar olvasóközönset pedig már jelentős részben ők nevelték. Az ő valóságzsemléletük, értékviláguk, szemléleti sémáik, gondolati paneljaik.” (Elek 1999, 254.) Pokol Béla az Elek által felvázolt szereplők körét a rendszerváltás bársonyos levezénylésében jelentős szerepet játszó, magasan képzett, a médiával jó viszonyt ápoló, fővároscentrikus liberális értelmiség bizonyos köreivel egészíti ki, akik, mint állítja: „egy homogén politikai értékrend mellett cövekeltek le, illetve szocializációjuk közössége egységesíti őket ezen a platformon” (Pokol 1996, 64).

Végkövetkeztetésem, hogy egyrészt a médiatörvény az értelmiség említett köreiből szakmai megszólalások helyett médiaháborús önvédelmi reflexeket váltott ki. Másrészt úgy vélem, ez a médiaháborús logika kizárta, hogy a médiaszabályozás kérdését higgadt szakmai keretek között lehessen megvitatni, illetve megmagyarázza azt is, hogy a kritikusok nemzetközi és hazai

várakozásaival ellentétben a valóban szakmai értékelést végző Európai Bizottság miért nem kérte a médiatörvény visszavonását vagy radikális átdolgozását Magyarországtól.

IRODALOM

- Bajomi-Lázár Péter: A médiapesszimizták. *Élet és Irodalom*, 2004. november 28. (http://es.hu/bajomilazar_peter;a_mediapesszimiztak;2004-11-29.html, utolsó letöltés: 2011. május 19.)
- Bajomi-Lázár Péter: *Média és társadalom*. Budapest, 2006. Antenna.
- Bajomi-Lázár Péter: A média gyarmatosítása. *Élet és Irodalom*, 2011. február 11. (http://www.es.hu/bajomi-lazar_peter;a_media_gyarmatositasa;2011-02-09.html, utolsó letöltés: 2011. május 20.)
- BAMOSZ-konferencia–Gyurcsány: Patrióta gazdaságpolitika kell. MTI, 2009. február 19.
- Barber, R. Benjamin: Piac vagy demokrácia? *Mozgó Világ*, 20., 1994/11. 33–42.
- Bayer Judit: Az új médiatörvény sajtószabadságot korlátozó rendelkezései. *Médiakutató*, 2011/1. 11–20.
- Elek István: Televízió – sajtó – politika. In Kurtán Sándor – Sándor Péter – Vass László (szerk.): *Magyarország politikai évkönyve 1998-ról*. Budapest, 1999. DKMKA. 250–256.
- Gijsbers, Bart: Politikai televízió és televíziópolitika. In Kurtán Sándor – Sándor Péter – Vass László (szerk.): *Magyarország politikai évkönyve 1992-ről*. Budapest, 1993. DKMKA. 175–184.
- Halmi Gábor: A vélemény szabad? Helyzetkép 1991. In Kurtán Sándor – Sándor Péter – Vass László (szerk.): *Magyarország politikai évkönyve 1991-ről*. Budapest, 1992. DKMKA. 195–201.
- Keane, John: *Média és demokrácia*. Budapest, 1999 [1991]. Helikon.
- Kéri László: A polgári koalíció esete a médiával. *Mozgó Világ*, 26., 2000/9. 3–15.
- Majtényi László: Az új médiaszabályozás alapvető hibái. *Médiakutató*, 2011/1. 7–9.
- Majtényi László – Polyák Gábor: Médiatörvényekkel a polgári szabadság ellen. *Élet és Irodalom*, 2011. március 4. (http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:PDinZU8eYuUJ:www.es.hu/2011-03-02_mediatorvenyekkel-a-polgari-szabadsag-ellen+Poly%C3%A1k+majt%C3%A9n

- yi&cd=3&hl=hu&ct=clnk&gl=hu&client=firefox-a&source=www.google.hu, utolsó letöltés: 2011. május 20.)
- McQuail, Denis: A média irányítása – Az irányítás kérdései és formái. In Polyák Gábor (szerk.): *Médiapolitikai szöveggyűjtemény*. Budapest, 2010. AKTI-Gondolat. 75–101.
- Médiafejemények. *HVG*, 2011. március 5. 15.
- Népszabadság: A mi valóságunk. *Népszabadság*, 2011. január 3.
- Pokol Béla: Médiahatalom és politikai hatalom. In Kurtán Sándor – Sándor Péter – Vass László (szerk.): *Magyarország politikai évkönyve 1995-ről*. Budapest, 1996. DKMKA. 58–71.
- Puppis, Manuel et al.: Műsor-szolgáltatási politika és szabályozási lehetőségek. In Polyák Gábor (szerk.): *Médiapolitikai szöveggyűjtemény*. Budapest, 2010. AKTI-Gondolat. 102–122.
- Soros György: Az önkorrigáló piac paradigmája omlott össze. *MTI*, 2009. május 1.
- Stiglitz, Joseph E.: Változik a korrall a Nemzetközi Valutaalap is. *Világgazdaság*, 2011. május 9.
- Stumpf András: Csúnyán leszerrepedt az Orbán-ellenes tüntetők vezetője. *Milla. Heti Válasz*, 2011. április 14. (http://hetivalasz.hu/itthon/milla-36971/?cikk_ertekel=1&ertekeles=3, utolsó letöltés: 2011. május 20.)